

ZABAWA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM **I JEJ ZNACZENIE DLA ROZWOJU DZIECKA**

Co to jest zabawa

Pojęcie - „zabawy” było różnie rozumiane u różnych narodów. Grecy określali tym słowem działanie właściwe dzieciom, wyrażające przede wszystkim to, co obecnie określane jest jako „dziecinada”. U Żydów pojęcie to odpowiadało dowcipowi. Rzymianie słowem *ludo* określali radość i uciechę. Po pewnym czasie w językach europejskich słowo „zabawa” zaczęło oznaczać bardzo duży krąg ludzkich działań - z jednej strony nie związanych z ciężką pracą, a z drugiej sprawiających ludziom radość i zadowolenie (B. Elkonin, 1984).

Zabawa jest przejawem aktywności dziecka, na którą składa się wiele różnorodnych czynności i działań. Uważana jest za jeden z głównych rodzajów działalności człowieka, odgrywających istotną rolę w jego życiu, a w szczególności w okresie dzieciństwa (M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiello-Jarza, 1985).

Rodzaje zabaw

W literaturze napotka się różne rodzaje klasyfikacji zabaw według ich treści, różna też jest ich terminologia.

Najczęściej powtarzające się rozdzaje zabaw przytoczę za S. Lipiną (1981):

- zabawy manipulacyjne,
- zabawy konstrukcyjne,
- zabawy tematyczne,
- zabawy dydaktyczne,
- zabawy ruchowe.

Zabawy manipulacyjne – występują najwcześniej w rozwoju dziecka już w 4-5 miesiącu życia, gdy dziecko osiągnie sprawność chwytania. Najpierw dziecko ogląda, obserwuje i uczy się poznawać przedmioty po ich wyglądzie oraz zapoznaje się z ich powierzchnią i kształtem. Przez uderzanie uczy się poznawać przedmioty po wydanym przez nie dźwięku. Następnie działa za pomocą przedmiotów, wykonując daną rzecz to, do czego się ona nadaje (S. Lipina, 1981).

Zabawy konstrukcyjne – polegają na tworzeniu tzw. „dzieła” z dowolnego materiału, a więc dotychczasowa manipulacja staje się zabawą konstrukcyjną, gdy dziecko spostrzega i uświadamia sobie swoje „dzieło” (S. Lipina, 1981). Do tego rodzaju zabaw W. Okoń (1995) zaliczył budowanie z klocków, rysowanie, pisanie, budowanie z piasku, z gliny, śpiew, robienie wycinanek, układanie obrazków, bawienie się kalkomanią, robienie łańcuszków, puszczanie baniek mydlanych, rzucanie cieni na ścianę itp.

Zabawy tematyczne – określane również jako: iluzyjne zabawy fikcyjne, zabawy w odgrywanie roli, zabawy dramatyczne, zabawy naśladowcze i odtwórcze, a także zabawy twórcze oraz udawane i przedstawiane. Istotą zabawy tematycznej jest działanie

polegające „na oddziaływaniu na przedmioty, na przeistaczaniu i na opanowywaniu ich, czyli podporządkowaniu przedmiotów władaniu osoby działającej” (W. Dyner, 1983).

Zabawy i gry dydaktyczne – są określonego rodzaju rozrywką umysłową, której wynik jest bezbolesną dla ucznia oceną jego wysiłków, porównywalną z wynikami innych uczestników zabawy (W. Hemmerling, 1990). Do gier i zabaw dydaktycznych K. Tyborowska (1966) zalicza loteryjki, zagadki, segregowanie, podkreślając, że w tych zabawach dziecko musi się podporządkować określonym regułom i przepisom.

Zabawy ruchowe – są bardzo różnorodne, gdyż wyczerpują wszystkie rodzaje właściwych człowiekowi naturalnych ruchów. Oprócz ruchu występują w nich treści intelektualne, mające wyraz w temacie i czynnościach zabawowych. (P. Rudik, 1985).

Funkcje zabawy

Zabawa jest swoistą formą uczenia się dzięki, której dziecko zdobywa wiadomości, umiejętności i sprawności. Utrwala też i doskonali przyswojone już sposoby myślenia i działania, a ponadto rozwija możliwości umysłowe, wzbogaca zasób wiedzy o otoczeniu. (M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiello-Jarża, 1985).

E. Minczakiewicz (1994) przedstawia funkcje zabaw, które ujęte są według kryterium typu zmian, jakie dokonują się u dziecka pod ich wpływem, wyróżniając:

- **funkcję kształcącą** – dziecko kształci swoje zmysły, doskonali sprawność motoryczną, wzbogaca wiedzę o świecie i o sobie samym, uczy się poznawać swoje możliwości i je oceniać;
- **funkcję wychowawczą** - dziecko przyswaja sobie różne normy, poznaje reguły postępowania, zawiera umowy, których przestrzeganie obowiązuje w zabawach z innymi dziećmi;
- **funkcję terapeutyczną (korekcyjną)** – w zabawie dziecko ma z jednej strony możliwość uwolnienia się od dręczących je napięć i emocji, a z drugiej uczy się różnych sposobów wyrażania swoich uczuć i rozwiązywania swoich osobistych problemów;
- **funkcję projekcyjną** – pozwalającą dziecku wchodzić w różne role społeczne, dając mu okazję do zrealizowania rzeczy niemożliwych w codziennym życiu, za które to czynności nie jest karane.

Zabawa może spełniać **funkcję diagnostyczną**, ponieważ zachowanie dziecka podczas zabaw, będących manifestacją jego stanów uczuciowych, informuje o świecie wewnętrznych przeżyć wychowanka oraz o jego ewentualnych trudnościach i konfliktach. Można ją wykorzystać w psychoterapii w stosunku do dzieci agresywnych i nadmiernie pobudliwych jak i na odwrót do wychowanków nieśmiałych i izolujących się od grupy (M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiello-Jarża, 1985).

Znaczenie zabawy w rozwoju dziecka.

Zabawa jest szczególnym rodzajem aktywności dziecka, która w rozmaitych formach przewija się przez jego życie. Odgrywa ogromną rolę w rozwoju dziecka, stanowi dla niego główną formę poznawania rzeczywistości: uczy, wychowuje, rozbudza określony stosunek do otoczenia społecznego, daje możliwości zdobycia doświadczenia i wiadomości, stwarzając także warunki pobudzające do komunikowania się, myślenia i twórczości oraz jest źródłem wielu przeżyć i radości.

K. Tyborowska (1966) podkreśla ogromną rolę zabawy, która jest:

- ważnym czynnikiem wychowania moralnego,
- znacząco wpływa na fizyczny rozwój dziecka,
- kształtuje jego sprawności i umiejętności,
- rozwija myślenie przyczynowo – skutkowe,
- wywołuje uczucie zadowolenia i satysfakcji,
- uczy współdziałać z innymi oraz podporządkowywać się przepisom i prawidłom obowiązującym w grupie,
- pozwala na poznanie i zrozumienie świata oraz rozróżnianie fikcji od rzeczywistości.

Szczególne znaczenie zabawa odgrywa w wieku przedszkolnym, kiedy to następuje przejście od zabaw indywidualnych do zabaw zespołowych. Zabawa zespołowa spełnia istotną rolę w socjalizacji dziecka, które musi podporządkować swe osobiste dążenia i chęci wspólnym projektom. W zabawie tkwi także element autoedukacji polegający na tym, że dziecko samodzielnie radzi sobie z problemami, wypróbowuje swe siły i możliwości, pokonuje opór jaki stawia mu materiał i tworzywo w toku działania oraz dobiera odpowiednie akcesoria i symbole konieczne do inscenizacji (M. Przetacznikowa, Z. Włodarski, 1986).

Duże znaczenie przypisuje się swobodnej działalności dzieci, która nie tylko zaspakaja potrzebę ruchu i działania, ale pozwala również na wyzwolenie inicjatywy, pobudza wysiłek umysłowy, ożywia wyobraźnię i pamięć oraz daje okazję do podejmowania prób w celu pokonywania trudności (S. Lipina, 1984).

Najmłodsze dzieci gromadzą doświadczenia za pomocą zabaw manipulacyjnych, w trakcie, których zdobywają wiadomości o zewnętrznych właściwościach przedmiotów. Zabawy te rozwijają umiejętności technicznego i praktycznego obchodzenia się z zabawkami i przedmiotami codziennego użytku. W wieku przedszkolnym manipulacja przeradza się w zabawę badawczą, w której przedmiotem działania jest otaczająca dziecko rzeczywistość (B. Grzeszkiewicz, 2003).

Zabawy konstrukcyjne rozwijają w dziecku tzw. wyobraźnię przestrzenną oraz uczą planowania i rozplanowywania swoich czynności w myśli i w wyobraźni.

S. Szuman (1985, s. 55) twierdzi, że: „Przez budowanie uczy się małe dziecko, bowiem i rozwija swój umysł, podobnie jak przez książkę uczy się i rozwija umysłowo dziecko w szkole”.

Wielostronny wpływ na rozwój dziecka mają w szczególności zabawy tematyczne. Już w toku gromadzenia treści do zabawy udział biorą prawie wszystkie funkcje poznawcze dziecka, takie jak spostrzegawczość, uwaga, pamięć, wyobraźnia i myślenie. We wspomnianych zabawach u dziecka rozwija się również pomysłowość, zaradność i inicjatywa (S. Lipina, 1981). Podkreśla się także niemal nieograniczoną możliwość ekspresji emocji i uczuć podczas zabaw tematycznych, oraz możliwość wyładowywania napięć nerwowych i konfliktów wewnętrznych. Dlatego zabawy te mogą pełnić funkcje diagnostyczne i psychoterapeutyczne (M. Przetacznikowa, Z. Włodarski, 1986).

Wiele ważnych funkcji poznawczych, kształcących i wychowawczych spełniają zabawy dydaktyczne. Służą one gromadzeniu materiału poznawczego oraz utrwalaniu i operowaniu zdobytymi informacjami. Można nazwać je zabawami poznawczymi, gdyż pełnią rolę wspomagającą w zakresie uświadamiania istoty poznanych rzeczy, zjawisk i prawidłowości oraz sensu dokonujących się na oczach dziecka przemian (W. Hemmerling, 1990).

Nie możemy zapominać o ogromnym znaczeniu zabaw ruchowych, które kształtują u dziecka jego sprawność, koordynację ruchów i orientację przestrzenną (K. Tyborowska, 1966).

Reasumując powyższe rozważania można z całą pewnością stwierdzić, że zabawa spełnia jedną z podstawowych ról w rozwoju życia dziecka. Znajduje ona odzwierciedlenie w każdej dziecinie jego działalności. Zabawa - jako swoista „szkoła życia” winna być podstawowym narzędziem pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i nie tylko.

Opracowała:
mgr Monika Dymkowska

Bibliografia

1. Dynier W.J. (1983), *Zabawy tematyczne dzieci w domu i w przedszkolu*, Wrocław Ossolineum.
2. Elkonin D.B. (1984), *Psychologia zabawy*, Warszawa WSiP.
3. Grzeszkiewicz B. (2003), *Spójny charakter zabaw dzieci*, *Wychowanie Przedszkolne* nr 3(114), str. 5-8.
4. Hojniewicz W. (1982), *Rozwój organizacji zabaw w wieku przedszkolnym*, Warszawa WSiP.
5. Okoń W. (1995), *Zabawa a rzeczywistość*, Warszawa Wydawnictwo „Żak”.
6. Przetacznik-Gierowska M., Makielo-Jarża G. (1985), *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa WSiP.
7. Szuman S. (1985), *Rola zabawy, twórczości i pracy dzieci w procesie kierowania ich rozwojem*, w: Sawicka A. (red.), *Wybór tekstów do ćwiczeń z pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa PWN.